

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Jacobi Alvarez de Paz Opera

De Exterminatione Mali, Et Promotione boni - Libri quinque

Álvarez de Paz, Jacobo

Lvgdvni, 1613

De moderatissimo humilium ritu. Cap. 10.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77843](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77843)

latis appareant, debent humiliter, modestè, & submissa voce necessaria interrogare, si verò nulla infest interrogandi aut descendendi necessitas, debent tacere. At cum minores cum minoribus, seu aequales cum aequalibus, aut etiam maiores cum minoribus conuersantur, non oportet, ad virtutem humilitatis seruandam, interrogationem expectare, sed solum opus est, vt quis prudenter loquendi regulas seruet.

Supr. l. 2.
P. 2. c.

Basi. c. 13.
mon. c. 13

Nam in loquela, noxia, inepta, & otiosa penitus vitanda sunt; & generaliter omnia illa vitia linguae radicitus euellenda, de quibus sup. à multa iam diximus. Est enim lingua mentis instrumentum, Dei laudibus promendis deputatum, quod planè stultum est verborum fordibus inquinare. Vnde Basiliius: Vitandæ autem omnes omnino facetiæ, & scurrilis dicacitas, sunt. Siquidem fieri solet plerumque, vt qui se in rebus istiusmodi occupant, ij rectam rationem deserant; quippe cum ex eo illud fiat, vt animus ad ridicula diffundatur, & in tacita secum cogitatione grauitatis seueritatisque neruus omnes elidat. Quin incidit saepenumero, vt istiusmodi contagio sensim proserpens, postremò ad verborum turpitudinem, & absurdum, atque extremam obscenitatem delabatur. Ex quo sanè colligitur, peruigilem & attentam animi excubationem, cum facietiarum diffusionem simul coherere non posse. Non dedecet tamen aliquando ad recreandum animum, sermonem aliquem de medijs, siue indifferentibus, sine offensione alicuius, admittere. Quare idem Beatus Pater hæc subdit. Cæterum si vltus etiam incidit aliquando, vt remittendæ aliquantulum tristitiæ causâ, sermone ad hilaritatem excitetur: enimvero danda omnino opera est, vt spiritali lepore referta sit oratio nostra & Evangelico sale condita, vt recta, quæ interius sit sapientiæ, gratum foras odorem aspires, dupliciterque auditorem, & animi relaxatione, & intelligentiæ festiuitate delectet. Sic ille. Sed verba hæc, quæ pro animi remissione dicuntur, non aliter quàm medicamenta accipienda sunt. Vt quemadmodum medicamenta in ea mensura ægrotis adhibentur, quæ salutem afferat, & si huic fini non sit accommodata, non iam vt mensura medicaminis, sed vt exitij causa reuocantur: ita illos de rebus indifferentibus, o vir Dei, sermones admitto, quos præbens necessitas corporis, & fragilitas capitis poposcerit, non quos mentis tepiditas ac distractio postulauerit.

Prou. 13.
14.

Prou. 10.
11.

Grego. 6.
mor. c. 18

Admittenda autem & proferenda sunt verba, quæ loquentem, ad finem propositum inuent, quæ audientes ædificent, vel certè, quæ ad negotia necessaria tractanda conferant, prout status & conditio cuiusque petierit. Si verba ad spirituales ipsius loquentis vtilitatem proferantur, sit illud Salomonis: De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis; quia non solum pro rectè dictis, sicut & pro rectè factis mercedem accipiet, verum & affectum suum pascet, & ad omne bonum roborabit. Si verò ad ædificationem aliorum dicantur, euenit illud eiusdem Sapientis: Vena vitæ os iusti: Nam sic vt ex fonte laucissimæ aquæ ad refrigerium, & munditiam bibentium, & selauantium, emanant: ita ex ore iusti & humilis, procedunt verba, quæ audientes instruant, & ad virtutis ac vitæ æternæ desiderium accendant. Nec solum bona dicenda sunt, verum & debitis circumstantiis ornata. Ad quod facit illud Gregorij: In omni, quod dicitur, necesse est, vt causa, tempus, & persona pensetur: si verba sententiæ veritas roborat; si hanc tempus congruum postulet; si & veritatem sententiæ, & congruentiam temporis personæ qualitas non impugnet. Ille enim

A laudabiliter spicula mittit, qui prius hostem, quem feriat, conspiciat. Malè namque arcus validi cornua subigit, qui sagittam fortiter dirigens eum ferit.]

Sed, vt breuiter orationem silentij concludamus, ille (vt mihi quidem videtur) sciet prudenter loqui, qui prius ori suo vectem taciturnitatis imposuerit, ac tacere didicerit. Non enim sine mysterio dixit Ecclesiastes: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Quia, vt ait Hugo Victorinus, tempus tacendi, tempus loquendi præcedere debet; quia prius per silentium discitur, quod postea per verbum tempore loquendi proferatur. Et Ambrosius rectè putat melius à Dauide, quàm à Pythagora traditam esse doctrinam silentij; quia hic docuit munus naturæ minuere, ille regere. Philosophus ille docuit silere, hic docuit silentio facultatem ad bene loquendum acquirere. Ille dixit discipulis suis: Per quinquentium tacebitis; hic imposuit ostium ori suo, & dixit: Custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea.] Ad hoc vias suas custodiuit, non vt nunquam loqueretur, sed ne malè loqueretur; & vt per disciplinam silentij ad bene loquendum perueniret. Silentium igitur humili custodiendum est, vt eo discat rectè loqui, & vt possit impedimenta perfectionis auertere. Non enim mediocriter, vt Bonauentura ait, cooperatur ad perfectionem religioso homini virtus silentij; quia sicut in multiloquio non deest peccatum, sic breuiter & raro loqui ad hoc valet, vt homo caueat sibi à peccato. Pro nimia loquela frequenter sequitur iniuria tam Dei quàm proximi. Sic ex silentio nutritur iustitia, ex qua velut ex quadam arbore colligitur fructus pacis. Vnde cum claustralibus pax sit summè necessaria, valde necessarium est eis silentium, per quod pax eis tam cordis quàm corporis conseruatur. Propterea Isaias Propheta virtutem silentij considerans, ait: Erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium. Quasi diceret: Tanta virtutis est silentium, quod in homine conseruat Dei iustitiam, & inter proximos pacem nutrit, & custodit. Hoc instrumentum perfectionis, & signum internæ humilitatis teneamus, quod nulla difficultate nos premit. Difficile namque est rectè loqui, & verba sapientiæ plena proferre: at facillimum est viro humili, siue sapiens, siue ignarus sit, verba non fundere. Sapiens libenter tacet vsque ad tempus, vt sua verba non inutiliter seminet, & vt habeat vnde proximo vtilia depromat. Ignarus quoque libenter tacet, quia melius putat (vt verè est) quæ nescit, non dicere, quàm nisi audientium expom. Vterque autem præbet humilitatis indicium; quoniam in isto humilitas est, silentio suam imperitiã fateri; & in illo taciturnitate adeptam scientiam occultare. Sic vterque hominibus sit amabilis ille, quia illos vt fratres aspiciens, eis suum defectum aperire non timet: & hic, quia cum sciat astantes docere, similis illis, qui doctrina indigent, apparere non erubescit.

Ecl. 3. 7.
Hugo. 1.

Ambr. 1.
offic. 1.

Ps. 38. 1.

Bon. tra. de perf. vit. c. 4.
Prou. 10.

Isai. 32.
17.

De Moderatissimo Humilium
risu.
CAPVT X.

ON solum humiles, sunt silentio & taciturnitate conspicui, verum & sunt risu moderati, vt dum deuotionis spiritum censura silentij continent, risu immoderantiã non effundant. Quæ

proca

proculdubio non minus quam loquacitas solet quieti mentis officere, & donum compunctionis funditus dissipare. Iam autem statim apparet, quo pacto ab humilitate risus moderatio nascatur. Humiles enim, sunt prudenter verecundi, & in suis actibus circumspiciti, casta autem verecundia, & prouida circumspicatio, risum cohibet, & vocem ac cachinnos reprimere consuevit. Ridendi facultas ab ipsa natura nobis concessa est, qua cum aliquid nouum nobis gratum, vel aliquid festiuum percipimus, signa hilaritatis exhibemus. Quare in medijs rebus, ponenda est, quibus possumus bene uti, vel quas solemus in malum usum assumere. Humiles igitur, vt hac facultate ridendi bene utantur, aliqua documenta modestie, prudentia docente, custodiunt. In locis enim, ad grauiam & seria deputatis, omnino non rident, & si aliquid ex aliorum culpa ibi dignum risu dicatur, aut fiat, magna seueritate risum cohibent. Et merito; quoniam si apud ethnicos (vt testatur Alianus) in academia ridere non liceat, quanto minus apud nos in Ecclesia, aut in choro, aut in gymnasio, aut in triclinio, aut in alijs locis, vbi ad seria conuenimus, ridere licebit? Certè ibi habenas risui laxare, aut puerorum est, aut hominum perfrictæ frontis, qui nesciunt expendere, quanta illis locis, & congregationi, quæ ibi conuenit, reuerentia debeat.

Deinde cum grauiam, & alicuius momenti negotia in quocumque loco tractantur, absurdum est, risui licentiam se ostentandi concedere. Cum certum sit, ab eo tolli necessariam animi grauitatem, & astantes, ad impatientiam aut etiam indignationem prouocari. Tempus flendi, & tempus ridendi, inquit Salomon: nec tempora ista confundenda sunt, vt ridere libeat, quando aut flere, aut aliquid seriuum dicere seu agere debeamus. Promisit Dominus Abraham filium, in quo benedicendæ essent omnes gentes, & risit Sara hac audiens, quasi de euentu promissionis addubitans. Risit occultè, ait scriptura, dicens: Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? A Domino autem, siue Angelo, qui ipsum referebat, leuitatis reprehensa est. Quare, inquit, risit Sara, dicens: Num verò paritura sum anus? Et cum illa negaret timore perterrita, iterum reprehenditur. Cui dictum est: Non est ita, sed risisti. Quare pia mulier ita angustatur, & ad ruborem adigitur, nisi quia in occasione tam graui attentè quidem audire, ac Deo pro filio promisso gratias agere debuit, & omnino ridere non debuit? Nec mirum quòd & ipse Abraham in simili causa iterum risum habuit, & non fuit à Domino rephensus. Nam sacer textus ait: Cecidit Abraham in faciem suam, & risit. Non, inquam, id mirum; quoniam non ex incredulitate, aut dubietate, sed ex abundantia fidei risit: & risu suo, vt testatur Ambrosius, Christum Saluatorem significauit ex se nasciturum, qui est vniuersa mundi lætitia. Aut fortasse & in hoc mysterio, inquit, prophetauit Abraham Dominum Iesum, quòd per susceptionem Domini corporis, & resurrectionem, tanti complenda oraculi foret gratia. Ille quidem Dominus, qui verus risus noster est, quia semper grauiam & maximi momenti negotia egit, multis doctoribus affirmantibus, in tora sua vita omnino non risit. Quorum vnus, scilicet Chrysostronus, explicans illud Pauli: Turpitudine, & vaniloquium, & scurrilitas nec nominetur in vobis; sic ait, vt in locis sacris, aut inter seria risum damnet: Cum turpitudine & scurrilitatem posuit, tu autem rides. Vaniloquium quid est? Quod nullam habet vtilitatem, vel omni-

A no rides, & effundis faciem tuam, qui monachum profiteris, qui crucifixus es, qui luges, rides. Dic mihi, vbi Christus hoc fecit? Audisti hoc alicubi? Numquam, sed contristatum quidem sapius legisti. Et enim quando Hierusalem vidit, lacrymatus est: & quando tardiore intellexit, turbatus est: & quando Lazarum suscitaturus erat, plorauit; tu autem rides. Si propter aliorum peccata quis non dolet, ac culatione dignus est: qui in suis, sine dolore existit, & ridet, quali venia dignus erit? Tempus est luctus, & tribulationis, sub afflictione & seruitute certaminum, & sub doloribus res agitur, & tu rides? Non inuertis quomodo increpata est Sara? Non aduertis Christum dicentem: Væ vobis, qui ridetis, quoniam plangentis? Ista psallens per singulos dies, quid dicis? Dic mihi, num alicubi dicis, quoniam risi? Nequaquam. Sed quid? Defeci in gemitu meo. Fortasse etiam sunt aliqui ita dissoluti, & remissi, vt etiam in hac increpatione rideant, quoniam de risu disputamus. Etenim talis est dementia, talis est stupor, neque increpationem sentit. Stat sacerdos Dei orationem faciens cunctorum, tu autem rides, nihil times, & ille quidem timens, orationem pro re offert, tu autem contemnis, non aduertis scripturam dicentem: Væ contemptoribus. Non contemnis, non colligis temetipsum? Et in aulam quidem regiam intraturus, & habitu & oculis, & incessu, & in cunctis alijs componis, & ornas temetipsum: huc autem ingressurus, vbi verè aula est regia, & talis, qualis celestis est, rides? Hæc dicta sunt cum Chrysostrono in reprehensionem illorum, qui in locis sacris, aut rebus alioqui grauioribus deputatis, aut inter seria negotia non verentur risui indulgere, qui certè tamquam pueri, vel tamquam stulti, essent à confessu sapientum ablegandi.

B At animi remittendi gratia, licet humilibus ridere, dummodo in risu mensuram rationis & virtutis obseruent. Ea autem est, vt de re obscena, aut minus honesta, non rideant, sed magis erubescant, & suæ iniuriæ tribuant, si coram illis aliquid indecens proferatur. Vt de malo etiam alterius, ac de re illi molesta risum non admittant, sed potius cum tristitia affecto tristentur. Vt denique moderatè risum diducant, & cachinnos, ac subsultationes euitent. De quo pulchre ait Clemens Alexandrinus: Vrbane ergo, & lepidè loquendum est, non risus autem mouendus: quin etiam ipse risus est comprimendus. Nam ipse quoque si quomodo oportet, proferatur, præ se fert decorem, & honestatem: sin aliter prodeat, indicat intemperantiam. Nam, vt semel dicam, quæcumque sunt naturalia hominibus, ea ab illis minime tollenda sunt, sed eis potius modus, & conueniens temperatio adhibendum est. Non enim quoniam homo est animal vi ridendi præditum, ideo perpetuò ridendum est, quandoquidem nec equus, cuius est proprius hinnitus, semper hinnit. Tamquam autem animalia ratione prædita, oportet nos temperatè componere, studij nostri acrimoniam, & nimium intensam vehementiam moderatè remittentes, non autem inconcinne dissoluentes. Quæ vultus enim, tamquam alicuius instrumenti sit per harmoniam decora remissio, appellata est subrisio. Ita appellata est diffusio, & exhilaratio, & risus eorum, in quorum vultu residet modestia. Immoderata autem, & inconcinna vultus dissolutio, si sit quidem in mulieribus, appellatur risus immodestus, & lasciuus: id est autem risus metetricus: si autem in viris, cachinnatio. Est autem hic procorum risus insolens, & proteruus. Stultus autem in risu extollit vocem suam, inquit scriptura: [Vir autem astutus vix sensum subridebit.] Astutum

autem

Luc. 6. 25

Clem. A. lex. 2. pag. 5. 5.

Ecl. 23.

Alia. li. 3. varia. hif. e. 35.

Ecl. 3. 4.

Gen. 18. 12.

n. 15.

Gen. 17. 17.

Amb. l. 2. de Abra. 6. 11.

Ephes. 5. 3. 4.

Chrysostr. hom. 15. ad Hebr.

Aug. li. 1. Academ. 99. disp. 2.

Matth. 12. 34.

Iaco. 4. 9.

Luca. 6. 25.

Bern. in vita Malachia.

Ecl. 7. 3.

Chrysof. hom. 14. in 1. ad Timoth.

autem nunc dicit prudentem, qui contratio modo quam stultus affectus est. Hæc ille.] Rîsus itaque in animi remissionibus non impetu erumpat, sed ex rationis imperio moderatus exeat. Ratio, inquit Augustinus, præueniat risum tuum. Nihil enim fædus risu irrisione dignissimo.] Non irruat in nos ut hostis, sed ut seruus ad ministerium vocetur. Nec nobis imperet, sed potius imperemus illi, & vsque ad limites per virtutem impositos illum progredi sinamus. Est enim risus effusus, & incontinens, signum manifestum cordis distracti, & inanîs. Et sic ut [ex abundantia cordis os loquitur:] ita ex abundantia cordis os ridet. Córque, vanitatis & sensuum ridiculorum plenum, se per risum immoderatum effundit. De hoc risu ait Iacobus Apostolus: Rîsus vester in luctum conuertetur, & gaudium in mœrorem:] quia post insipientem risum, & inane gaudium, conscientia dolet, & intemperantiæ nostræ nos reprehendit. Dominus quoque ait: Vt vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.] Quis nunc ridet? Ille quidem, qui secundum morem huius sæculi ridet. Ille, qui virtutis oblitus, & ex iis, quæ nunc accidunt, omnino distractus ridet. Ille, qui præsentia cogitans, & futura non prospiciens, ridet. Hunc fletus & luctus manet; vel duplex luctus; alter, quo suam in uerecundiam lugeat; alter, quo meritum modestiæ & feueritatis perditam defleat.

Sic autem humilis risum moderabitur, si eum raro admittat, si statum suum cogitet, si multiplices causas dolendi consideret. Rîsus igitur viri religiosi fit rarus, de quo Bernardus, & merito suum laudat Malachiam. Rîsus eius, inquit, index charitatis, aut prouocans charitatem, rarus tamen & ipse. Equidem interdum eductus, excussus numquam: qui ita nunciaret cordis lætitiã, ut ori gratiam non minueret, sed augetet. Tam modestus, ut lenitatis non posset esse suspectus; tantillus tamen, ut hilarem vultum ab omni tristitiã nãuo vel nubilo vendicare sufficeret. Erit autem risus rarus, aut minus frequens, si occasiones ridendi & iocandi vitemus. Ad quod hortatur nos Salomon: Melius est, ait, ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij;] in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & viuens cogitat, quid futurum sit. Si meliora, inquit, & utiliora eligenda sunt, longè melior est domus luctus, vbi exequiã celebrantur, quam domus conuiuij, vbi epulæ lautæ & opipare apponuntur; quare illa eligenda est, ista vitanda. Vel per domum luctus, domum religiosam; & per domum conuiuij, locum inanum recreationum intelligit, & fatius est in illa manere, quam istam adire. Certè Chrysofomus per domum luctus, domum religiosam intellexit. Verè, inquit, domus luctus monasteria sunt, vbi cinis, atque cilicium, vbi solitudo, vbi risus nullus, nullus negotiorum sæcularium strepitus, vbi ieiunia, vbi terrenorum duritia luctulorum: ibi munda sunt omnia; nullus ibi nidotibus locus, absunt procul sanguinis ritus, perturbatioes, curæ, tumultus, tranquillo in portu nauigant, ac veluti luminaria sunt, sublimi de loco nauigantibus fulgore suo iter aperientes. In litore placido sedent, omnes ad quietem suam inuitantes, ac petrahentes, neque naufragium pati sinentes eos, qui se intuentur, non permittunt in tenebris degere eos, qui suas aspiciunt sedes. Perge itaque ad illos, quare, hospitio suscipe, accede, tange sacros pedes. Longè enim honorabilius est, illorum pedes, quam aliorum caput, attingere. Hæc ille.] Si ista est domus luctus; domus profectò rîsus erit, vbi hæc omnia defunt virtutis instrumenta, & nugis, ac scurrilitatibus, & verbis otiosis ora laxamus. Melius est ergo, & securius, il-

lam quam istam adire. Melior est ira risu:] illa scilicet ira, qua corrigitur in homine animus sui ipsius delinquentis. [Et cor sapientiu vbi tristitia est, & cor stultorum vbi lætitiã.] Quis ergo sapiens occasiones ridendi & iocandi non vitabit: & commoditatem verò fletus compunctionisque suscipiet?

Fugies quoque, ô religiose, risus immoderantiam, si statum tuum cogites. Professus es namque statum lamenti & penitentiarum; statum, in quo ob peccata tua doleas, terrena fastidias, cœlestia suspires, virtutem quæras, mentis puritatem concupiscas. In hoc autem statu tam graui, tam sublimi, tam pleno dignitatis, absurdum est, si more hominum ocioforum risui, & iocis, & scurrilitatibus vaces. Humilitatem quæris? Sed illam non in risu, non in vana & effusa lætitiã, sed in luctu & tristitiã reperies. Quasi luges, & contristatus, inquit David, sic humiliabar.] Sic humiliaberis, si quasi luges & contristatus incedas, non si ineptè hilans, & stultè lætus progrediatis. Statum religiosum proficeres? Sed ille crux est, in qua cum Paulo crucifixus es mundo; quomodo in cruce ridere & iocari poteris? Certè qui in cruce pendet, vehementi dolore torquetur, & præ dolore ridere non potest. Mirum autem erit, si tu & cruce vitæ religiose pendens, & doloribus pro antea actis peccatis plenus, & desiderio magno, quod cruciat animum, virtutum accensus, dignum ducas risum admittere? Equidem puto, pro illa hora, in qua rides, te à cruce descendisse, & professionem religiosam quasi obliuioni mandasse. Sed aduertere, quæso, quia Dominus tuus, quem sequeris, à cruce descendere noluit, & vsque ad mortem in illa pependit: non erit autem tibi tutum, Domini magistri que tui exempla prætere, & mores atque studia imperfectorum sequi. Status ergo tuus, te ab immoderato risu auocet, & sanctæ grauitatis ad moneat.

Vitabis denique risus effrenationem, si multiplicem causam intantum doloris & mœoris consideres. Ipse mundus, in quo habitamus, licet ad actionem risum accipiat, rationis momentis risum damnat. Vnde Augustinus: Intelligamus, & discernamus ista duo tempora satis vtiliter iudicandi, & ridendi. Quamdiu enim sumus in hoc sæculo, non est ridendum, ne postea ploremus. Immo & ipse risus se damnat, quia immensa damna religioso immoderatè se effundenti conciliat. Rîsus enim, & procacitas [inquit sanctus Ephraem] monachum depimit. Dixit quidam sanctorum de licentiã loquens: Licentiã vêtus est estuus, monachi fructus corrumpens. De risu autem, iam audi: Rîsus beatitudinem luctus exterminat. Rîsus non ædificat. Rîsus non custodit, immò deperdit, ædificaque deuastat. Rîsus spiritum sanctum conturbat: animæ obest, & corpus corrumpit. Rîsus virtutes expellit: non meminit mortis, neque supplicia cogitat. Aufer à me risum, Domine: luctumq; ac gemitu mihi concede, quem à me ipse requiris, Deus.] Pellunt risum tot causæ lugendi, quæ nos in omni ætate circumdant. Peccatorum amaritudines, & conscientie tortiones necdum à nobis abieciimus, timore penarum, quæ nos ob peccata in futurum manent, constringimus; aduersitatum angustias, & prosperitatum fallacis coarctamur. Mors aduolat, iudicium instat, infernus infremit, creatura, quæ abusi sumus, accufant: quæ oculis circumspicimus, nos minoris fidelitatis arguunt. Exules sumus, & peregrini, in valle miseriarum positi, spiritualium bonorum indigentia pressi, ægritudinibus affecti, passionibus compediti, & mille aliis malis circumsepti. Et quomodo ridere, & subsultare, & cachinnari libebit? Hæc igitur ridendi causas auertat, & si interdum aliqua occasio risus

Ecl. 7. 4. vbi. 5.

Ps. 34. 14.

Aug. ad Eph. 5.

Eph. 5. non est ridendum.

incideur,

1343
1344

inciderit, quæ, discretione dictante, non videatur ableganda; sit risus noster moderatus, sit circumspectioe conditus, sit non in longum tempus protrahendus, quem (vt humiles, & suum exilium lugentes decet) post paululum intus animæ compunctio, & extrâ serena grauitas, & grauis serenitas vultus excipiat.

De Circumspecta Humilium loquela.

CAPVT XI.

HUMILITAS cultores suos non elingues, sed bene loquentes facit, non loquelam penitus vetat, sed eam moderatur, & regit. Quare postquam ab humilibus taciturnitatem petit, & in eis risum cohibet, iam loquelam discretionis, sale & modestiæ decore conditam exposcit. Efficit, inquam, vt humiles submissè, grauitè, & circumspectè loquantur; vt non nisi pauca verba, & vtilia, ac rationi consona proferant, vt ea, quæ ab humili corde digna sunt progredi, solummodo dicant. Quæ autem in sermone custodienda sunt, ad duo capita possunt referri, quorum alterum ad modum loquendi; alterum, ad res, de quibus loquendum sit, pertinet.

In modo loquendi ista septem, quæ subiciam, tibi obseruanda sunt. Sermo tuus sit dulcis, atque suavis, qui auditores tuos ad te in Domino diligendum alliciat. De huiusmodi sermone dixit Ecclesiasticus: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Et rursus Salomon: Qui dulcis est loquutio, maiora percipiet. Multi enim verbis dulcore conditis adducti sunt, vt similitates deponeant; alij, vt cæptam amicitiam auerant, alij, vt honore sua uiter loquentes afficerent. Sit præterea sermo honestus, ac sobrius, nulla (vt dictum est) immoderatione risus effusus, in quo elucet abscondita cordis sapientia; nam [vir sapiens vix tacitè ridebit.] Sit humilis, ac nulla superbia, aut elationis vitiositate notatus. Ad quod hortata est Anna Samuelis mater in suo cantico, dicens: Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes: recedant vetera de ore vestro. Sublimia enim, & vetera sunt verba superbia, quibus aliqui bona sua sibi ascribunt, & de re factis in seipsis gloriantur. Sit grauis, & non temerariè dictus, sed corde præmeditatus; quia [verba prudentium statera ponderantur:] non tantum ab ipsis, qui quasi in statera ponderant, quæ proferunt, sed ab auditoribus: nam rectè prolata magnificant. Sit tardiloquus, & non præcipitanter effusus. Hoc petunt illa verba Salomonis: Neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo: Deus enim in celo, & tu super terram. Idcirco sint pauci sermones tui. Non præcipitanter, inquit, loquaris de Deo; quia eum ipse cælestes sedes habites, & tu repas super terram, pauca de illo potes cognoscere. Pauca igitur loquere, quia in multis sermonibus solet stultitia inueniri. Sit rationi sermo consonus, & verus, vt possis dicere: Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruersam: recti sunt intelligentibus; & æqui inuicentibus sciendam. Id postulat Paulus, dicens: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Sit tandem submissus, & nullo clamore notabilis; de Domino namque, quem volumus imitari, scriptum est: Non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur vox eius foris, vt ab eo non clamare, sed submissè loqui discamus.

A Ad modum etiam loquendi pertinent, quæ ex Dionysio Richelio subiciam. Sunt, inquit, præterea in locutione, quemadmodum in aliarum quoque actibus virtutum, certæ circumstantiæ conditiones, quæ tenendæ: nempe quæ sermonem suum perfectè discretè; dirigat, & veram loquendi formam obseruat: quandoque (ni fallor) attendit, vt puta quid loquatur, quo tempore, quo loco, cui, & quomodo. Ea equidem, quæ mentè custodiunt, feruorem inflammant, gratiam alunt, salutiq; conferunt, loquendo consistunt; quæ verò mentè euoluunt, corq; intumescunt efficiunt, profus vitanda sunt. Corruptum enim bonos mores colloquia praua. Et beatus Benedictus: Verba, inquit, securilia, atq; in risum mouentia perpetuo anathemate vbique damnamus. Vnde Apostolus: Sermo, ait, vester semper sit in gratiâ sale conditus. Denique [tempus est loquendi, & item tempus tacendi.] Sed & alia demum loca colloquio, atque silentio alia concessa censentur. Insuper, cui loquimur, aspiciere par est: aptandus est enim sermo capacitati, statui, dispositioni, & profectui audientis. Si quoque corâ maioribus sumus, est seruanda modestia, quemadmodum scriptum est: In medio seniorum ne adicias loqui. Et rursus Sapiens: In auribus, inquit, insipientium ne loquaris, ne forte despiciant doctrinam eloquij tui. Porro condeccens sonus, gestusque compositus in locutione seruatur. Sed sunt, qui se instar aquæ effundunt, nec tempus, nec causam expectant; & interdum neque tunc silere queunt, cum se vel non audiri, vel non curari aduertunt, quod contra edocet sapiens: Priusquam audias, ne respondeas verbum. Et denuo: Sapiens tacebit vsque ad tempus; stultus autem, & imprudens non seruabit tempus. Rursusque: Vbi non est auditus, non effundas sermonem: qui enim ad loquendum velox est, non erit sapiens. Et autè virtus magna, resque amabilis, vt sit sermo dulcis, & homo affabilis. Vnde sapiens: Nonne, ait, ardorem refrigerabit ros: Sic & verbum melius, quàm datum. Etenim, vt Macharius fastus est, verbum mansuetum, atque suauè, etiam duros mollificat, conuertit, & corrigit: amarus verò asperque sermo bonos quoque interdum conturbat. Haec tenet ille. Et his necessaria documenta ad rectè loquendum continentur.

In substantia autem sermonis, ab humili inspicendum est, vt solum necessaria, aut vtilia, aut animæ salubria proferat. Necessaria quidem loquentis quia & ad hoc facultatem sermocinandi accepit, vt conceptus mentis explicaret, & suæ indigentia & infirmitati consuleret. Vtilia verò proximo; nam & ad hoc loquela homini data est, vt ea; sicut & aliis donis sibi concessis possit indigentia fratris proficere. Salubria denique animæ vtriusque, vt scilicet loquens, ex his quæ dicit, & sibi meritum & reliquis censum edificationis acquirat.

In hoc autem postremo maximè viri humilis virtus semper enititur, vt internam modestiam ac pietatem suis sermonibus demonstraret. Mores hominis lingua pandit, inquit Hugo Victorinus, & qualis sermo ostenditur, talis animus demonstratur. Sermo ergo humilium talis erit, vt menti insidètem humilitatem ac modestiam ostendat. Ex sono fidium lyram ad harmoniam non esse temperatam agnoscitur; & ex elatis sermonibus, cor humilitate affectum non esse discernitur. Mare, cui dominatur sæua tempestas, strepit, ac fremit, & iam ad abyssum deprimitur, iam ad cælum cleuatur; & animus elationi subiectus, in modum inquieti maris, sermonibus quasi fluctibus strepitum inconcinnum edit, & huc illucque inordinatè dispergitur. Corpus ex elementis

Richel. li. 1. de vita, & sermone solitarij. ar. 27.

Benedic. Coloss. 4. 6.

Ecl. 3. 7.

Ecl. 11. 8.

Prou. 23. 9.

Ecl. 11. 8. Ibi. 20. 7.

Ecl. 32. 6.

Ecl. 18. 16.

Hugo. 2. de Anima.

Ecl. 6. 5. Prou. 16. 21.

Ecl. 21. 23.

1. Reg. 2. 3.

Ecl. 21. 28.

Ecl. 5. 1.

Prou. 8. 9.

Ephes. 4. 25.

Isa. 42. 2.